

ЗАГРОЗИ ОСОБИСТОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАДЯН

КОВАЛЬЧУК Алла Юрїївна - кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного, фінансового і банківського права Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого МАУП

УДК 347.73:351.71

В статтє рассматрєны основныє угрозы фінансово-економической безопасности граждан в современных условиях. Представлена классификация рисков экономического характера для незащищенных слоев населения. Предложены механизмы нормативно-правового регулирования мер по обеспечению экономической безопасности граждан.

Ключевые слова: Безопасность, финансово-экономическая безопасность, угрозы, риски, нормативно-правовые механизмы.

Постановка проблеми

Соціально незахищені громадяни мають становити особливий інтерес для держави, оскільки саме вони є базовим трудовим ресурсом, а відповідно і основним економічним потенціалом України. Якість трудового потенціалу залежить від певного стану захищеності, який прийнято називати безпекою.

В умовах глобалізації, коли місце на світовому ринку залежить від якості товарів та послуг, громадяни, як трудовий ресурс, відіграють ключову роль у процесі формування конкурентоспроможності країни. Та, на жаль, особиста фінансово-економічна безпека громадян на сьогоднішній день не відображає рівень, який можна назвати оптимальним для нормальних умов проживання та праці. Це, у свою чергу, впливає на якість праці. Таким чином, проблема особистої економічної безпеки громадян створює перешкоди для нормального розвитку трудового потенціалу та в ці-

лому становить загрозу економічній безпеці України.

Аналіз останніх публікацій та досліджень

Дослідженням економічної безпеки присвячена значна кількість наукових праць. Серед них багато напрацювань в області економічної безпеки держави [1, 2, 3, 4, 5,] та економічної безпеки підприємств [6, 7, 8, 9]. Визначення фінансово-економічної безпеки в сучасній літературі трактується по-різному, але ряд дослідників більше схиляється до думки, що фінансова безпека є складовою економічної безпеки [10, с. 12; 11, с. 34; 12, с. 54]. Видатний учений, людина, яка зробила значний вклад у розвиток вітчизняної економіки як на науковому, так і на практичному рівні, державний діяч, консультант декількох Президентів з макроекономічних питань Геєць Валерій Михайлович вбачає в фінансовій безпеці стабільний розвиток фінансової системи країни та її стійкість до потенційно негативного впливу зовнішніх і внутрішніх шоків [2, с.24]. Тому як об'єкт, так і предмет даної статті включає в себе дослідження фінансових зокрема, та економічних інтересів громадян в цілому.

Наукова розробка проблем фінансово-економічної безпеки громадян на сьогоднішній день знаходиться на початковій стадії розвитку, оскільки мало досліджена теоретична та методична база, що окреслює ряд ключових понять, концепцій та прак-

тичних рекомендацій з оцінювання рівня особистої економічної безпеки громадян. Тому, враховуючи суспільні потреби в умовах сьогодення, актуальність покращення особистої економічної безпеки громадян за останні роки є найвищою.

У Законі «Про основи національної безпеки України» особиста безпека громадянина та людини стоїть на першому місці [13].

На думку дослідника І. М. Глібова, відсутність безпеки громадянина обмежує можливості забезпечення безпеки, а отже, і стабільності суспільства та держави. Неувага до інтересів особистості спричиняє ряд негараздів, головним із яких є розкол суспільства на ворогуючі угруповання [3]. Так вважає Глібов. Думка В. В. Мамонова, який також характеризує особисту економічну безпеку громадян з позицій першочерговості забезпечення економічних інтересів, припускає бачення цього явища комплексно. Тобто спочатку економічні інтереси громадян, а потім держави. Його вислів «безпека особистості, безпека суспільства і безпека держави знаходяться у взаємній залежності: неможливо досягти одної, ігноруючи інтереси інших» [14] вказує на комплексність безпеки як єдиної системи, основною функцією якої є забезпечення економічних інтересів громадян.

Невипадково в російському законі від 28 грудня 2010 року № 390-ФЗ «Про безпеку» [15] вона представлена триєдиною системою – особистості, суспільства, держави. Проте закон визначення не дає, але воно є в нормативно-правових актах. У «Стратегії національної безпеки Російської Федерації до 2020 року», затвердженій указом президента РФ від 12 травня 2009 р. № 537, в п. 6. дано визначення національної безпеки як стану захищеності особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, яке дозволяє забезпечити конституційні права, свободи, гідні якість і рівень життя громадян, суверенітет, територіальну цілісність, сталий розвиток, оборону і безпеку [16].

Таким чином, на першому місці стоїть саме безпека громадян. Зважаючи на визнану воєнну агресію з боку Російської Федерації, розглядати їх підходи до розуміння економічної безпеки в рамках наукової

роботи, на нашу думку, можливо, оскільки наука інтернаціональна. Проте є різні думки з цього приводу.

Отже, як серед наукової спільноти, так і на нормативно-правовому рівні поняття безпека представлено станом захищеності, який, у першу чергу, стосується саме громадян. Хоча й такий акцент робиться, але більш конкретної деталізації цього стану захищеності, а також його розробки на науковому та нормативно-правовому рівні не спостерігається. Причиною тому є складна економічна ситуація в країні.

Переважаюча частина українців знаходиться за межею бідності, а невелика частка населення, яких прийнято називати «еліта країни», отримує надприбутки. У цілому цей стан не можна назвати захищеністю громадян від загроз та викликів, і, більше того, він суперечить «принципам соціальної справедливості». Принцип соціальної справедливості в сучасній літературі зустрічається не часто, проте він має ключове значення в процесі активізації громадян на певні дії, що направлені на забезпечення їх власних економічних інтересів.

Одним із основних дослідників принципів соціальної справедливості можна вважати Джона Ролза, який представив свою «Теорію справедливості» [17].

У ній окреслено основні принципи справедливості:

- наявність рівних прав і свобод громадян;
- нерівність за майновим і соціальним статусом;
- рівність за можливостями займати посади.

До більш жорсткої моделі соціальної справедливості можна віднести теорію «розподільчої справедливості» Р. Нозіка, яка характеризує визнання автономії особи та рівності всіх громадян. Його підхід характеризується так званим принципом майнової справедливості, який реалізується соціальною державою [18].

У такому випадку принцип майнової справедливості дає право кожному громадянину мати певну частку спільно вироблених продуктів.

Отже, в основі економічної безпеки громадян лежить «принцип соціальної справедливості» як можливість справедливого розподілення матеріальних благ.

Проблемами оцінювання захищеності як стану, а в нашому випадку економічної безпеки громадян, займається наука ризикологія, що виникла в результаті шаленого інтересу до прогнозування різних процесів, на перетині таких наукових напрямів, як математична статистика, теорія ймовірності, а також прикладних наук, які характеризують сфери впливів ризиків.

Наукова думка стосовно розуміння поняття ризику представляє його як ймовірність настання негативних подій.

Тому можна вважати, що сфери ризиків, які впливають на економічну безпеку громадян, мають розглядатися перш за все з позицій забезпечення їх економічних інтересів.

Не вирішена раніше частина загальної проблеми

Проблеми забезпечення безпеки в суспільстві досить часто розглядаються на макроекономічному; культурно-історичному; мікроекономічному; воєнному; ідеологічному; інтеграційному; глобалістичному та ін. рівнях. Найменш приділяється уваги в суспільстві економічним інтересам громадян, зокрема їх економічній безпеці. Хоча й на нормативно-правовому та науковому рівні розуміння сутності економічної безпеки полягає в забезпеченні власних інтересів простих громадян, яких проживає в Україні переважна більшість, у реальних умовах об'єктами безпеки виступають корпорації, підприємства, сама держава з її інституціями та членами цих інституцій, а також геополітика і ідеологія. В таких умовах постає проблема узгодженості між вищезазначеними об'єктами безпеки та об'єктами безпеки, яких економічні інтереси яких не враховані. Наслідки такого неврахування інтересів можуть бути катастрофічними, оскільки суспільство в такому випадку починає розділятися на певні групи, кожна з яких веде політику згідно зі своїми економічними інтересами. І як показує історія минулого століття: революції можуть охопити усю країну та знищити і

так незначний економічний потенціал, що залишився в спадок від колишніх надбань.

Метою статті є вивчення сутності фінансово-економічної безпеки як явища, вивчення економічної безпеки громадян серед інших видів безпеки. Розгляд основних ризиків економічній безпеці пересічних мешканців України. Розробка класифікації ризиків економічної безпеки громадян.

Виклад основного матеріалу дослідження

Держава, будучи основним суб'єктом у забезпеченні економічної безпеки громадян відповідно до чинного законодавства, забезпечує безпеку особистості на основі реалізації її прав і свобод. Так вказано у конституції України [1]. Серед цих прав і свобод для нормального функціонування особистості та її можливості участі у всіх економічних процесах є: право приватної власності; свобода підприємницької діяльності; свобода праці; право на соціальне забезпечення; право на освіту; право на житло; право на вільне розпорядження своїми здібностями; право на охорону здоров'я і материнство; право на участь у державних процесах.

Реально забезпечуються не всі можливості реалізації економічних інтересів громадян. Скрутна ситуація з житловим питанням, безкоштовна медицина не на найкращому рівні, соціальне забезпечення є лише рекламним трюком у передвиборчих кампаніях, яке можна розглядати як собівартість у політичній діяльності, оскільки прибуток від лобіювання бізнесових інтересів у політиці є значно більшим у порівнянні з витратами на соціальну допомогу під час виборчих кампаній.

Проте це лише незначна частина економічних загроз для громадян України. За даними державного комітету статистики, середня зарплатня у 2016 р. зростала шаленими темпами. Так, починаючи з січня до кінця року, темпи приросту склали 55%, та на кінець року середня заробітна платня складала 11094 грн. На відміну від даних недержавного агентства з працевлаштування work.ua, яке фіксує вартість оплати пра-

ці за вакансіями та вартість оплати праці за поданими здобувачами резюме, рівень середньої заробітної платні по Україні дещо відрізняється від зазначеного в головному статистичному центрі держави (Рис. 1). Чому так? З цього приводу розслідування на державному рівні не проводилося, оскільки це компетенція громадянських суб'єктів забезпечення економічної безпеки, що обумовлені їх власними економічними інтересами.

Ще дуже цікавим є факт диспропорційності динамік зростання цін на основні продукти споживання та заробітної платні. Непропорційна динаміка зміни цін на товари споживання та заробітної платні, встановленої на підприємствах-реалізаторах споживчої продукції, вказує на те, що відповідні підприємства скорочують свою собівартість за рахунок оплати праці.

Все це та ряд інших загроз економічній безпеці громадян спонукає на розробку класифікації ризиків особистісної економічної безпеки переважної кількості мешканців України та затвердження її на нормативно-правовому рівні.

З метою систематизації основних ризиків економічній безпеці особистості можна використовувати спеціальні класи, які окреслюють ключові економічні інтереси громадян.

До таких можна віднести: клас фінансових потреб; клас соціальних потреб; клас інтелектуальних потреб; клас економічних потреб; клас охорони здоров'я; клас побутових потреб.

Таким чином, основні сфери економічної безпеки громадян можна охарактеризувати відповідними класами. Такі класи завжди будуть незмінними, оскільки людська природа та потреби

людства завжди були, є і будуть однаковими.

У процесі деталізації відповідної системи економічних ризиків для громадянського суспільства виникає потреба у визначенні окремих видів ризиків. Так, відповідно до структури класів економічних ризиків громадян, можна окреслити види ризиків для кожного класу окремо, які, у свою чергу, безпосередньо включають вусебні основні економічні ризики.

Детальна класифікація представлена в табл. 2. Вона може бути

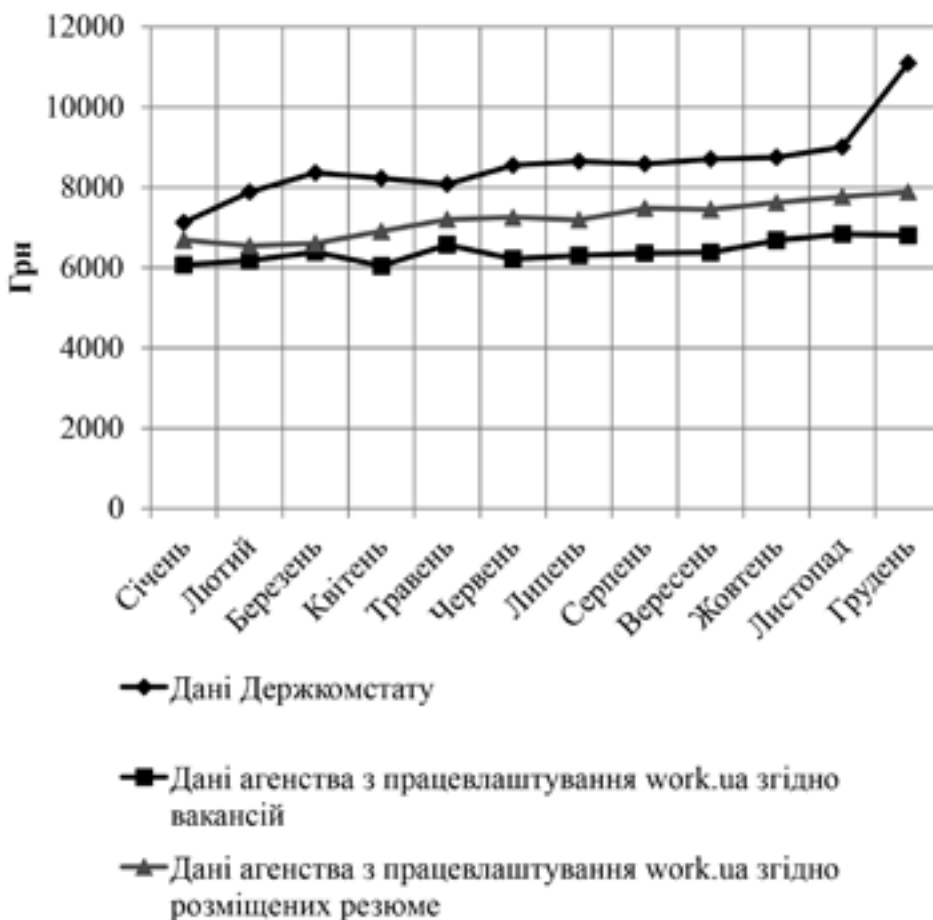

Рис. 1 Середня заробітна в Україні плата за регіонами за місяць у 2016 р.

Розроблено автором на основі джерел: [19], [20].

Розроблено автором		Класифікація загроз фінансово-економічній безпеці громадян		
		Класи економічних ризиків громадян	Класи економічних потреб	
Розроблено автором	Збільшення вартості кредитів	Кредитні ризики	Види економічних ризиків громадян	Класи економічних потреб
	Зміна кредитних ставок			
	Інфляція в продовольчій сфері	Інфляційні ризики		
	Інфляція в побутовій сфері	Валютні ризики		
	Зміна вартості національної валюти			
	Спекуляція цінами основних товарів	Спекулятивні ризики		
	Збільшення вартості комунальних послуг	Комунальні ризики		
	Збільшення вартості оренди житла	Продовольчі ризики		
	Збільшення вартості прод. товарів			
	Низька якість прод. товарів	Інформаційні ризики		
	Недоступність до оптимальної інформації	Освітні ризики		
	Негативні інформаційні впливи			
	Вартість освіти	Ризики доступності до інтелектуальних ресурсів		
	Низька якість освіти			
	Недоступність до наукових ресурсів	Вартісні ризики		
	Низький рівень інтелектуального виховання			
	Збільшення вартості основних товарів	Зарплатні ризики		
	Несвоєчасна виплата заробітної платні			
	Низька якість продуктів споживання	Екологічні ризики		
	Забруднення навколишнього середовища	Ризики не доступності житла		
Недоступність безкоштовного житла				
Недоступність до дешевих кредитів	Вартісні ризики			
Збільшення вартості життя				
Зменшення вартості праці				

використана в процесі формування нормативно-правових механізмів забезпечення економічної безпеки громадян.

Висновок

Сутність фінансово-економічної безпеки полягає у створенні певного стану захищеності від загроз, ризиків та небезпек. Фінансова безпека є складовою економічної безпеки. Комплексне бачення економічної безпеки представлено трьома рівнями: макрорівень, мікрорівень, рівень економічної безпеки громадян. Виявлено, що мета забезпечення економічної безпеки направлена на захист, у першу чергу, інтересів громадян. В основі економічної безпеки громадян лежать принципи соціальної справедливості, які характеризують її з позицій справедливого розподілення ключових матеріальних та нематеріальних ресурсів.

Ризики економічній безпеці громадян представляють собою ймовірність настання негативних подій. Розроблена класифікація економічних ризиків, що характеризує загрози інтересам громадян, дозволила систематизувати основні впливи на ключові сфери життя пересічних українців.

Відповідна класифікація може дістати подальший розвиток у процесі формування нормативно-правових механізмів із забезпечення економічної безпеки громадян.

Література

1. Конституція України – основа формування суспільства. – Х.: Право, 1996. – 96 с.
2. Геєць В. Концепція економічної безпеки України // Ін-т екон. прогнозування; кер. проекту В.М.Геєць. – К.: Логос, 1999. – 56 с.
3. Глебов И. Н. Право национальной безопасности. — М., 1998.
4. Дікарев О. В. Деякі проблеми теорії та практики економічної безпеки України / О. В. Дікарев // Регіональні студії. – Вип. 1. – С. 34–38
5. Владимиров Ю. И. Внешнеэкономический аспект экономической безопасности Российской Федерации / Ю. И. Владимиров, А. С. Павлов // Безопасность. – 1994. – № 3. – С. 60–65.

6. Головач А. В. та ін. Фінансова статистика (з основами теорії статистики): навч. посіб. / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач, Г. Ф. Шепітко. — К.: МАУП, 2002. — 224 с.

7. Вінник І. Ю, Квашук. Д. М., Пригунов П. Я. Оцінка рівня економічної безпеки виробничих підприємств шляхом здійснення її інформаційно-аналітичного забезпечення (на матеріалах машинобудівних підприємств військово-промислового комплексу) / І. Ю. Вінник, Д. М. Квашук, П. Я. Пригунов / Монографія: під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. В. Гнилицької. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2015. – 282 с.

8. Стоянова Е. С., Штерн М. Г. Финансовый менеджмент для практиков: крат. курс. – М.: Перспектива, 1998. – 238 с.

9. О. Л. Фещенко, Н. В. Каменева Методика оцінки еколого-економічної безпеки на рівні підприємства / Ефективна економіка// – № 11 – 2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4802>

10. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нацбезпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.

11. Василик О. Фінансова безпека // Економічна енциклопедія: У 3 т. – Т.3 / О. Василик, С. Мочерний. – К.: Вид.центр «Академія», 2002 – 952 с.

12. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько: Монографія. – К.: НІСД, 1997. – 144 с.

13. Про основи національної безпеки України: Закон України // Офіційний Вісник України. — 2003. — № 29. — Ст. 1433.

14. Мамонов В. В. Становление национальной безопасности Российской Федерации // Журнал российского права. – 2003. – № 4. – С. 78.

15. Закон РФ від 28 грудня 2010 р. № 390-ФЗ // Парламентська газета від 14 січня 2011 р. № 1-2.

16. Указ президента РФ від 12.05.2009 N 537 «Про Стратегію національної безпеки Російської Федерації до 2020 року» // Відо-

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто основні загрози фінансово-економічній безпеці громадян у сучасних умовах. Представлено класифікацію ризиків економічного характеру для незахищених верств населення. Запропоновано механізми нормативно-правового врегулювання заходів із забезпечення економічної безпеки громадян.

Ключові слова: безпека, фінансово-економічна безпека, загрози, ризики, нормативно-правові механізми.

SUMMARY

The article considers the main threat to financial and economic security of citizens in modern conditions. The classification of economic risks for vulnerable people. The mechanisms of legal and regulatory measures to ensure the economic security of citizens.

Keywords: Financial and economic security, threats, risks, legal and regulatory mechanisms.

мости Верховної РФ. – 2009. – №20. – У розділі ст. 2444.

17. Алексеева Т. А. Джон Роулс и его теория справедливости // Вопросы философии. 1994. № 10. С.26-37.

18. Нозік Р. Розподільна справедливість / Р. Нозік // Сучасна політична філософія: антологія / пер. з англ.: – упоряд. Я. Кіш. – К.: Основи, 1998. С. 239 – 276.

19. Державний комітет статистики / Середня заробітна плата за регіонами за місяць у 2016 році / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/gdn/reg_zp_m/reg_zpm16_u.htm

20. Сайт з працевлаштування work.ua / Середня заробітна плата за регіонами за місяць у 2016 році / [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.work.ua/stat/salary/?time=year2016>